

BÜYÜK PATLAMA KOZMOLOJİSİNİN TEİSTİK YORUMU ÜZERİNE

Şahin EFİL (*)

Özet

Bu makale, evrenin varoluşunu açıklamak için ileri sürülen "büyük patlama teorisi"nin temel paradigması ile teizm arasındaki uyumun araştırılmasını konu edinmektedir; bu teori, teistik argümanları yeniden ve güçlü bir biçimde desteklemektedir. Bu bağlamda, söz konusu makale, teizm ile büyük patlama teorisi arasındaki olası ilişkiyi tartışmaktadır.

Anahtar Kelimeler: Büyük Patlama, Teizm, Tanrı, Tekillik.

On The Theistic Interpretation of Big Bang Cosmology

Abstract

This paper aims at exploring the harmony between theism and the basic paradigm of the so-called "big bang theory", which has been sustained for explaining the existence of the universe, by claiming that big bang theory supported theistic arguments in a new and powerful manner. In this context, the paper will discuss the relationship between theism and big bang theory.

Key Words: The Big Bang, Theism, God, Singularity.

*) Ondokuz Mayıs Üniv., Sosyal Bilimler Enstitüsü, Felsefe ve Din Bilimleri Anabilim Dalı.
(e-posta: sahinefil52@hotmail.com)

Giriş

Düşünce tarihi boyunca evrenin mahiyeti, onun nasıl ve niçin yaratıldığı insanoğlunu ciddi olarak düşündürmüş ve bu konuda onu uzun ve yorucu bir arayışa sevk etmiştir. Bu sorun, yalnızca bilim, felsefe ve dinle meşgul olanları değil, her kesimden insanı şu ya da bu şekilde ilgilendirmiş ve etkilemiştir. İnsanların bazıları meseleyi bilimsel açıdan ele alırken, bazıları da felsefi açıdan ele almıştır; bazıları ise, bağlı oldukları dinin bu konudaki açıklamalarını yeterli bularak konu hakkında fazla ve ileri düzeyde düşünme, sorgulama ve araştırma gereği duymamıştır. Evrenin yaratılış serüveni, nasıl ele alınmış olursa olsun, her halükarda dikkat çekici, üzerinde düşünmeye, araştırma yapmaya ve tartışmaya değer ciddi ve son derece de önemli bir konudur¹. Bugün, dîni ve bilimsel tecrübe ve birikimler arasında sistematik bir bütünlük ve ilişki kurarak, bunları dîni ve bilimsel gelişmelere paralel olarak güncelleştirme görevi din felsefecilerine düşmektedir. Dolayısıyla din üzerinde düşünen ve tartışan din felsefeci, bilimsel sonuçlara hiçbir zaman kayıtsız kalmaz. O, bilimsel sonuçlara rağmen değil, bilimsel sonuçlara göre felsefe yapmak durumundadır. O halde, filozof için bilimsel sonuçlar büyük önem taşımaktadır². Bu açıdan bakıldığında, Büyük Patlama teorisinin doğurduğu sonuçların bir bilim adamı kadar, bir din felsefeci için de ne kadar önemli ve kaçınılmaz bir değere sahip olduğu açıktır.

Bu makale, evrenin varoluşuyla ilgili olarak modern bilim tarafından ileri sürülen ve bu konuda bugün hâlâ en popüler ve en ciddi bilimsel kozmoloji olma özelliğine sahip olan "büyük patlama"nın, teizmle nasıl büyük bir uyum içinde olduğunu ve onu yeniden, hem de güçlü bir biçimde nasıl desteklediğini ve bu iki olgu arasındaki olası ilişkileri ortaya koyma amacındadır. Ancak bunu yaparken din ve bilimin özellikle, amaç, konu ve metodoloji bakımından birbirine karıştırılmaması gerektiğini hatırladığımızı da ayrıca hatırlatmakta yarar görmekteyiz. Yani, din ve bilim birbirinden ayrı iki farklı alan olmakla birlikte, ideolojik girdilerden uzak ve doğru anlaşıldığı sürece bu iki disiplinin arasında olumlu bir ilişkinin kurulabileceğini, hatta bu ilişkinin gerekli ve yararlı olduğunu düşünmekteyiz. Bunun aksi bir tutum takınmak, hem din, hem de bilim için, indirgemeciliğe kapı açabileceği gibi, bir o kadar da zararlı ve tehlikeli (din-bilim çatışması gibi) sonuçlar doğurabilir.

1. Büyük Patlama Kozmolojisi

20. yüzyılın ilk yarısında evrenin oluşumuyla ilgili temelde birbirine zıt ve oldukça yaygın olarak kabul gören iki rakip evren teorisi ileri sürülmüştür. Bunlardan birisi, "durgun durum teorisi"dir³. Diğeri ise büyük patlama teorisidir. Buna göre evrenin bun-

1) Şahin EfİL, *İslam ve Batı Düşüncesinde Yaratılış Modelleri*, Pınar Yay., İst., 2002, s.215 vd.

2) Mehmet S. Aydın, *Kant'ta ve Çağdaş İngiliz Felsefesinde Tanrı-Ahlak İlişkisi*, T.D.V Yay., Ankara, 1991, s.13.

3) Bu teoriye göre evren genişledikçe, galaksiler birbirlerinden uzaklaşmakta, aralarındaki boşluklarda yeni maddeler oluşmakta, bunlardan da yeni galaksi kümeleri meydana gelmektedir. O, evrenin öncesiz ve sonsuz olduğunu savunmaktadır. Ancak bu teori, kozmik radyasyonun keşfiyle birlikte bilimsel geçerliliğini ve güvenilirliğini bütünüyle kaybetmiştir. Bkz. Peebles, P.J.E., David N.

dan yaklaşık 15-20 milyar yıl önce sonsuz yoğunluk ve hacimdeki son derece sıcak bir ateş topu şeklindeki maddenin büyük bir hızla patlaması sonucu varolduğu bilinmektedir⁴. Patlama sürdükçe sıcaklık yavaş yavaş düşmüş ve patlama sonrası ilk üç dakikanın sonunda hidrojen ve helyum oluşmuştur⁵. Evren, patlamadan sonra uzun bir zaman dilimi içinde ve çok karmaşık süreçlerden geçtikten sonra, yıldızları, gezegenleri ve galaksileriyle, bir anlamda tüm birimleri ile oluşumunu tamamlamıştır⁶. Sözün özü, uzay, zaman ve tüm madde, evren sonsuz bir yoğunluk durumunda iken yaratılmıştır⁷.

Büyük patlamanın evrenin yaratılışına ilişkin en önemli teori olmasının nedeni, bütününüyle deneysel ve gözlemsel verilerdir⁸. Bu nedenle, onun bilimsel olarak doğruluğunu kanıtlayabilecek ve evrenin birçok özelliğini iknâ edici bir şekilde açıklayabilecek bir mahiyete sahip olduğunun bilinmesi gerekir⁹. Bu teörinin en önemli bilimsel ve gözlemsel dayanaklarından birisi, *evrenin genişlemesi*; diğeri de *kozmik radyasyonun keşfidir*. Evrenin genişlemekte olduğu ilk kez Amerikalı gökbilimci Edwin Hubble tarafından gözlemlenmiştir, buna göre evrendeki galaksiler, aralarındaki uzaklığın karesiyle doğru orantılı bir hızla birbirlerinden uzaklaşmaktadır¹⁰. Teorik fizikçi W. S. Hawking'e göre "Evrenin genişlemekte olduğunun ortaya çıkarılışı yirminci yüzyılın en büyük düşünsel devrimlerinden birisidir. Bugün geçmişe bakıldığında kimsenin bunu neden daha önce akıl etmediğine şaşmamak elde değil."¹¹ Genel izafiyet teorisinin de genişleyen evren fikrini desteklediği, dolayısıyla evrenin statik olmadığını; değişmekte, gelişmekte ve oldukça dinamik olduğunu ortaya koyduğu bilinmektedir. Buna göre "pek çok kozmolojik teörinin, teori olarak belkemiği durumunda olan... genel izâfiyet kuramı, uzay-zaman geometrisini ve onun zamanla nasıl genişlediğini açıklamaktadır."¹² Kozmik radyasyonunun keşfedilmesi, evrenin tamamen bu radyasyonla dolu olduğunu göstermektedir, dola-

Schramm, Edwin L. Turner, Richard G. Kron, "The Evolution of the Universe", *Scientific American*, vol. 271, N. 4, October, 1994, s.55; Stephen W. Hawking, "The Edge of Spacetime," *The New Physics*, Ed. Paul Davies, Cambridge University Press, Cambridge, 1989, s.66.

- 4) Hawking, a. g.m., s. 65; Marcus Chown, *Afterglow of Creation*, Randum Hause, London, 1993, s.16.
- 5) Büyük patlama kozmolojisine göre ilk üç dakikanın sonunda neler olduğunu görmek ve bu konuda geniş bilgi elde etmek için Bkz. Steven Weinberg, *İlk Üç Dakika*, (Çev. Zekeriya Aydın, Zeki Aslan), Tübitak Yay., 3. bs., Ankara, 1995.
- 6) Weinberg, a.g.e., s.2-5; Yıldız ve gezegenlerin, galaksilerin oluşumu hakkında geniş bilgi için bkz. Stephen W. Hawking, *Zamanın Kısa Tarihi*, (Çev. S. Say, M. Uraz), Milliyet Yay., İstanbul, 1991, s. 30 vd.
- 7) Gott III, J. Richart James E. Gunn, David N. Schramm, ve Beatrice M. Tinsly, "Will the Universe Expand Forever?", *Scientific American*, March 1976, s. 65.
- 8) Hawking, a.g.e., s. 133; Peebles ve diğ., a.g.m., s. 57; Krş. Weinberg, a.g.e., s. 5-6.
- 9) Alan Guth, "The inflationary universe", *The New Physics*, Ed. Paul Davies, Cambridge University Press, Cambridge, 1989, s. 35.
- 10) Bkz. Jeff Kanipe, "Beyond the Big Bang", *Astronomy*, vol. 20, N.4, April, 1992, s. 31; Peebles v.diğ., a.g.m., s. 57; s.54; Guth, a.g.m., s. 35.
- 11) Hawking, a.g.e., s. 52.
- 12) Richard Talcott, "Everything You Wanted to Know About The Big Bang", *Astronomy*, vol. 22, N. 1, January; 1994, s.31.

yısıyla bu radyasyonun onun içinde çok tabii bir açıklaması vardır; bir anlamda bu radyasyonun, söz konusu patlamanın varlığını gösteren veya ona işaret eden en eski sıcaklık kalıntısı olduğu çok açıktır¹³. Bu sıcaklık, evrenin genişlemesiyle birlikte düşmeye başlamış ve bugün yaklaşık üç kalvin olarak kesin bir biçimde tesbit edilmiştir. Evrenin hiçbir yerinde sıcaklık bundan daha yüksek ya da daha düşük değerde değildir. İşte kozmik radyasyon bu sıcaklığın bir kalıntısıdır¹⁴. Bu radyasyonun keşfedilmesi, "yirminci yüzyılın en önemli bilimsel keşiflerinden biri olmuştur."¹⁵ Evren, büyük patlamanın meydana geldiği andan günümüze kadar, kozmik radyasyona açık olmuş, belki gelecekte de açık olmaya devam edecektir¹⁶. Hem evrenin her yanında yaklaşık üç kalvin değerinde olan kozmik radyasyonun, hem de evrenin genişlemesi gibi olguların keşfedilmesi, bir anlamda hakkındaki deneysel ve kuramsal kanıtlar, evrenin zaman içinde bir başlangıcı olması gerektiğini ortaya koymaktadır¹⁷.

Büyük patlama, içinde yaşadığımız gözlemlenebilen evrenin birçok yönünü başarılı bir biçimde açıklayabilmektedir. Bazı bilim adamlarına göre, bu teorinin başarılı açıklamaları bunlarla da sınırlı değildir. O, evren hakkında daha başka başarılı öngörülerde bulunmaktadır¹⁸. Evrenin zamanda bir başlangıca sahip olduğunu gösteren veya büyük patlamayı destekleyen bu deneysel bulgular, gerçekten de oldukça zorlayıcı ve yaygın bilimsel veriler durumundadır¹⁹. O halde, "Büyük patlama basit bir düşünce gibi görünmektedir... basitliğine rağmen, bu teori, evrenin yaratılışını ve tekâmülünü tartışmasız bir biçimde iyi tasvir etmektedir."²⁰ Özetle "Büyük patlama kuramı, alternatif modellerin varlığına rağmen, modern kozmolojide en güçlü kuram olma özelliğini hâlâ sürdürmektedir"²¹. Bu nedenle, bugün bu evren tablosuna karşı yapılan hiçbir ciddi temel itiraz yok gibidir²². Yapılan itirazlar da genelde, onun evrenin ilk koşullarını iyi açıklayamadığı noktasında yoğunlaşmaktadır²³. Bu noktaya ileride temas edilecektir.

13) Hawking, a.g.m., s. 66. Daha geniş bilgi için bkz. Weinberg, a.g.e., s. 44-76.

14) Kanipe, a.g.m., s. 33; Talcot, a.g.m., s. 31. Ayrıca bkz., Peebles v.diğ., a.g.m., s. 56, 94. Bilim adamları 1992'de COBE adı verilen bir uydusu ile yaratılış evrendeki yankıları hakkında ayrıntılı bir araştırma yaptılar. Bu uydusu, özellikle kozmik radyasyonla ilgili ölçümler yapmak amacıyla uzaya gönderilmişti. Sonuç yine şaşırtıcıydı; daha önceki ölçümlerde olduğu gibi, (3° K) üç kalvinlik kozmik radyasyon tüm evreni hep aynı şekilde dolduruyordu. Dolayısıyla onun büyük patlamadan arda kalan bir radyasyon olduğu yeniden tescil edilmiş oldu. Bkz., Michio Kaku, "What Happened Before the Big Bang", *Astronomy*, vol. 24, N. 5, May, 1996, s. 36.

15) Weinberg, a.g.e., s. 115.

16) Guth, a.g.m., s. 35.

17) Hawking, a.g.e., s. 63.

18) Büyük patlama modelinin başka kanıtları ve başarılı bulunan öngörülleri için bkz. Guth, a.g.m., s. 35. Örneğin bu kanıtlardan birisi hidrojen (% 70-75) ve helyumun (% 30-35) yüzde itibariyle oranı ile lityumun bol oluşu. Yine Termodinamiğin ikinci yasası bu evren tablosunu desteklemektedir. Büyük patlamanın delilleri hakkında geniş bilgi için bkz. Efil, a.g.e., s. 172 vd.

19) Kanipe, a.g.m., s. 33.

20) Talcot, a.g.m., s. 35.

21) Cafer Sadık Yaran, *Tanrı İnancının Aklılığı*, Etüt Yay., Samsun, 2000, s. 96.

22) Peebles v.d., a.g.m., s. 53.

23) Guth, a.g.m., s. 34; Hawking, a.g.e., s. 133.

2. Büyük Patlama Kozmolojisinin Teistik Yorumu

Büyük patlamanın teistik doğrultuda anlaşılabilir, açıklanabilecek ve yorumlanabilecek, bir bakıma teizmin rasyonelliğine ve tutarlılığına dinamik bir biçimde destek verebilecek temel tezleri şu şekilde sıralanabilir: i) Evren yoktan yaratılmıştır²⁴, ii) Evrenin zamanda bir başlangıcı vardır, iii) Evren bir yaratılış ve tasarımın sonucudur. Bu sonuçlar, teizm ile ilişki kurmak için oldukça elverişli gözükmektedir.

2. 1. Evren Yoktan Yaratılmıştır

Büyük patlamanın meydana geldiği sonsuz yoğunluk durumuna “büyük patlama tekilliği” denilmektedir. Evren ve içindeki herşey bu yoğunluk durumunda iken yaratılmıştır²⁵. Dolayısıyla genel olarak tekillik, uzay, zaman ve maddenin olmadığı bir durumu ifade etmektedir²⁶. Çağdaş düşünürlerden William Lane Craig, tekillik kavramını “yokluk”un tam karşılığı olarak kullanmaktadır; bu durumda evren *yoktan* yaratılmış olmaktadır²⁷. Çünkü “Sonsuz yoğunluk durumu, ‘hiçbir şey’e (nothing) tamamen eşittir. Gerçek dünyada sonsuz yoğunluğa sahip olacak hiçbir şey yoktur; şayet bu nesne herhangi bir kütleyle sahipse, o zaman sonsuzca yoğun olamaz... Bu durumda, büyük patlamanın tam anlamıyla uygulandığının gerçekten mecbur ettiği şey, yoktan yaratılıştır (creatio ex nilio).”²⁸

Yahudilik, Hıristiyanlık ve İslam gibi *Kitaplı Dinler*'de de evrenin yoktan yaratıldığı bilinmektedir²⁹. Kur'an'da evrenin yoktan yaratılışıyla ilgili ima ve işaretler olmakla birlikte, çok açık ve tartışmasız bir biçimde yoktan yaratma fikrini oradan çıkarmak ve bulmak pek kolay gözükmemektedir³⁰. Ancak evrenin ezeli oluşu ya da ezeli bir maddeden yaratılması, “Kur'an'ın Tevhid İlkesi” ile bağdaşmaz gibi gözüktüğü için, belki dolaylı olarak yoktan yaratma fikrinin orada olabileceği söylenilebilir. Esas itibarıyla İslam düşüncesinde Kur'an'dan hareketle evrenin yoktan yaratıldığını savunanlar, Kelamcılar, özellikle de Gazali'dir³¹. O, Allah'ın evreni hür iradesiyle yoktan yarattığını savunmaktadır³². Ancak Yunan filozoflarının yaratılış olgusunu ele alırken, “hiçbir şey

24) Bu konudaki görüşler hakkında geniş bilgi için bkz. Efil, *a.g.e.*, s. 213 vd.

25) Hawking, *a.g.m.*, s. 65

26) Guth, *a.g.m.*, s. 53.

27) William Lane Craig, “Theism and Big Bang Cosmology”, *Theism, Atheism and Big Bang Cosmology*, ed. W.L. Carig and Q. Smith, Clarendon Press, Oxford, 1993, s. 224.

28) William Lane Craig, *The Kalam Cosmological Argument*, Macmillan, London, 1979, s. 116 vd.

29) Bkz. Oliver Leaman, *Ortaçağ İslâm Felsefesine Giriş*, (Çev. Turan Koç), Rey Yay., Kayseri, 1992, s. 35.

30) Yoktan yaratma fikrinin Kur'an'da yer alıp almadığına ilişkin tartışmalar hakkında geniş bilgi için bkz. Leaman, *a.g.e.*, s. 31 vd.

31) Geniş bilgi için bkz. Efil, *a.g.e.*, s. 102 vd.

32) Gazali'nin *Tehâfüt el-Felâsife* adlı eserinde öncelikle ve geniş bir biçimde ele aldığı konu hiç şüphesiz İslam filozofları tarafından savunulan “evrenin ezelliliği” konusudur. O, bu eserinde, önce filozofların bu konudaki iddialarını açık bir biçimde ortaya koyduktan sonra, bu iddialara karşı yoktan yaratma fikrini savunmaktadır. Bkz., Gazali, *Tehâfüt el-Felâsife (Filozofların Tutarsızlığı)*, Çev. Bekir Karlığa, Çağrı Yay., İstanbul, tarihsiz., s. 17-46; Ayrıca evrenin ezelliliği ve yoktan yaratılması tezlerinin geniş ve yararlı bir değerlendirmesi için bkz. Leaman, *a.g.e.*, s. 31-118.

yoktan var olmaz. Ne de var olan yokluğa karışıp gider"³³. ilkesine sıkı sıkıya bağlı oldukları bilinmektedir. Dolayısıyla kadim Yunan düşünürleri, Kitaplı Dinler'in aksine yoktan yaratma fikrini savunmakta gibidir.

Yoktan yaratma fikrinin özü ve esası şudur: Tanrı evreni sonlu bir zaman önce madî bir neden olmaksızın hür iradesiyle yoktan yaratmış ve ona kendine göre bir şekil vermiştir³⁴. Bu durumda tek tanrılı dinlerin savunduğu yoktan yaratma öğretisi, bize büyük patlamanın teistik açıklamasını da vermektedir³⁵. Dolaylı olarak dış dünyadaki tecrübi bir takım verilerden hareketle yoktan yaratma öğretisi desteklenebilir. Buna göre, büyük patlama-teorisi, teizmin dış dünyada çok önemli bir desteği ve dayanağı durumundadır, denilebilir. Ancak bu ilişkiye karşı çıkanlar da vardır. Örneğin çağdaş ateist düşünürlerden biri olan Don Cupitt, yoktan yaratma öğretisinin büyük patlama ile ilişkilendirilmesinin ve ikincisinin birinciyi desteklediğini iddia etmenin büyük bir hata olacağını belirtmektedir³⁶. Yine böyle bir ilişkiye karşı çıkan çağdaş ateist düşünürlerden birisi de Quentin Smith'tir. Smith'e göre büyük patlama teorisinin teizmi desteklediğini ve bu iki görüş arasında olumlu bir ilişkinin olduğunu iddia etmek şöyle dursun, bu evren tablosu, tam tersine ateizmi destekler niteliktedir³⁷.

Hemen belirtelim ki, bu tür anlayışları savunan bilim adamı ve düşünürlerin sayısı oldukça azdır ve öyle görünüyor ki, birçok şeyin şu veya bu şekilde birbiriyle ilişkili olduğu ve bilimsel gelişmelerin büyük bir hız ve ivme kazandığı çağımızda, bu gelişmelerin teizmi değil de, ateizmi desteklediği savını, kabul edilebilir bulmak, doğrusunu söylemek gerekirse pek kolay gözükmemektedir. Dolayısıyla bilimsel bir teori ile dîni bir öğreti arasında böyle bir ilişkinin olduğunu veya olabileceğini öne sürmek ya da dîni bir öğretinin bilimsel bir teori tarafından desteklendiğini söylemek gerçekte yerine getirilmesi gereken bir şeydir; bu ise, hem mâkul bir tutum hem de kabul edilebilir bir şeydir. Teizmin evrenin yaratılışına dönük anlayışıyla bilimsel anlayışın, büyük bir uygunluk ve paralellik içinde olduğu görülmektedir. Dolayısıyla "sağduyulu saf düşünce kadar, bilime dayalı kuramsal düşüncenin de, evrenle ilgili dîni düşünceye, yani evrenin Tanrı tarafından yaratıldığı anlayışına, daha fazla uygunluk içinde olduğu gözükmektedir"³⁸.

33) Etienne Gilson, "Tanrı ve Yunan Felsefesi", (Çev. Mehmet S. Aydın), *AÜİF Dergisi*, c. XXIX, Ankara, 1987, s.115.

34) Thomas Aquinas, *Summa Contra Gentiles: Creation*, University of Notre Dame Press, Notre Dame, vol. 2, London, 1975, s. 50-53.

35) Craig, a.g.m., s. 218.

36) Don Cupitt, *Creation out of Nothing*, Sem Press, London, 1990, s. 4.

37) Büyük patlama teorisinin son zamanlarda yapılmış teistik ve ateistik savunmaları hakkında geniş bilgi için bkz. W.L. Craig ve Quentin Smith, *Theism, Atheism and Big Bang Cosmology*, ed. W.L. Craig and Quentin Smith, Oxford: Clarendon Press, 1993.

38) Cafer Sadık Yaran, *Bilgelik Peşinde: Din Felsefesi Yazıları*, Araştırma Yay., Ankara, 2002, s. 50; Büyük patlama kozmolojisi ile yoktan yaratma fikri arasındaki olası ilişkiler hakkında geniş bilgi için bkz. Efil, a.g.e., s. 213-228.

2.2. Evrenin Zamanda Bir Başlangıcı Vardır

“Bilimin, son yüzyılda ortaya çıkan önemli gelişmelere paralel olarak, teistik argümanlara yönelik tutumunda önemli gelişmeler ortaya çıkmaktadır. Genişleyen evren düşüncesi ve bu doğrultuda evrenin bir başlangıca sahip olmasının gerekliliğinin ortaya konması, bu gelişmeleri teizmin iddialarını doğrulama noktasına doğru hızla götürmektedir”³⁹. Daha doğrusu, büyük patlamanın *evrenin zamanda bir başlangıcı vardır* şeklindeki son derece önemli ve çarpıcı sonucu, onun teistik yönünü vurgulamakta ve ön plana çıkarmaktadır. Bu, sadece filozof ve düşünürler tarafından kabul edilen bir sonuç değil, aynı zamanda bir çok bilim adamının dillendirdiği bir realitedir. Örneğin, Hawking’e göre “Evrenin bir başlangıcı oldukça, bir yaratıcısı olduğunu varsayabiliriz”⁴⁰. Böyle bir sonucun ilk planda hatıra getirdiği gerçek, hiç şüphesiz ki, düşünce tarihinde ortaya atılan kozmolojik delildir.

Bu delilin, evrenin varlığından, onun değişme, hareket ve nedenlilik gibi niteliklerinden hareketle Tanrı’nın varlığına ulaşmaya çalışan, O’nu evrenin nedeni olarak gören ve çeşitli şekillerde savunulan bir delil olduğu bilinmektedir. Bu delil, çeşitli versiyonlarıyla birlikte, Yunan, İslam, Yahudi ve Hıristiyan filozoflar tarafından kullanılmıştır⁴¹. Bindiği gibi, “Kozmolojik delil, felsefe ve ilâhiyatın en eski, en köklü ve belki de en güçlü delilidir. Onun kadar filozofları ve din alimlerini düşündürmüş, meşgul etmiş başka hiçbir delil yoktur... Kozmolojik delil, felsefe tarihinde tuttuğu önemli yeri hiçbir zaman yitirmedi”. Belki de bu gerekçelerden dolayı “Öne sürülen birçok tenkitlere rağmen, kozmolojik delil ... asrımızda bile oldukça fazla sayıda savunucu buldu. Bunların başında A.E. Taylor, Richard Swinburne ve W.L.Craig gibi düşünürler gelmektedir.”⁴² Ancak hemen belirtelim ki, biz burada ne Swinburne’ün ne de Craig’ın kozmolojik delili nasıl ele aldıklarının ayrıntılı bir açıklamasını yapacak değiliz. Burada kısa da olsa vurgulamak istediğimiz şey, büyük patlama teorisinin kozmolojik delilin ikinci öncülünü desteklemesi ve aralarında büyük bir uyumun olmasıdır.

Swinburne’ün “kozmojik delil versiyonu esas itibarıyla zaman içinde evrenin başlangıcına değil basitlik ilkesine dayandığı için, onun büyük patlama kuramı ile yakın bir ilişkisi yoktur”⁴³. Konumuzla ilişkisi bakımından belki dile getirilmesi gereken husus, Swinburne’ün evrenin bir başlangıcı olduğunu ortaya koymaya çalışan *a priori* kanıtlara pek de umut bağlanamayacağını, fakat *a posteriori* kanıtların gelecekte çok daha umut

39) M. Said Kurşunoğlu, *İnsan-Evren İlişkisi ve Antropik İlke*, 19 Mayıs Üniv. Sosyal Bilimler Enstitüsü, (Basılmamış Doktora Tezi), Samsun, 2002, s. 39.

40) Hawking, *a.g.e.*, s. 152.

41) Cafer Sadık Yaran, “Bilimsel Nesnellik ve Teistik İnanç”, *19 Mayıs Üniv. İlahiyat Fak Dergisi*, Sayı: 10, Samsun, 1998, s.128.

42) Bkz. Mehmet S.Aydın, *Din Felsefesi*, Selçuk Yay., 3. bs., İzmir, 1992, s. 40-43; A.E. Taylorın kozmolojik delili ele alışıyla ilgi geniş bilgi için bkz. Taylor, “Tabiattan Tanrıya”, Çev. M.S.Aydın, *Âlemden Allah’a*, Ufuk Kitapları, İst., 2000, s. 149-59.

43) Yaran, *a.g.m.*, s. 128; Swinburne’ün kozmolojik delil versiyonu hakkında geniş bilgi için bkz. Yaran, *Tahriri İnançının Akliliği*, s. 90-7.

verici olabileceğini belirtmesidir⁴⁴. Öte yandan, Craig'ın *Kalam'ın Kozmolojik Delil* versiyonunun büyük patlama teorisiyle yakın bir ilişki içinde olduğu görülmektedir. Craig'ın sunuş biçimiyle delilin ikinci öncülünü evrenin bir başlangıcı vardır şeklinde ifade edebiliriz⁴⁵.

İşte kozmolojik delilin büyük patlama teorisi tarafından *a posteriori* olarak doğrulandığı öncül, budur. Bu teorinin ortaya koyduğu temel tezlerden biriyle, kozmolojik delilin ikinci öncülü aynı gerçeği dile getirmektedir. Daha genel bir ifade ile söyleyecek olursak, evrenin zamanda bir başlangıcı olduğu gerçeğinden hareket eden kozmolojik delilin ulaştığı sonuç ile büyük patlamanın teistik bağlamda ulaştığı sonuç aynı düzlemde buluşmaktadır. Bu da, evrenin zamanda bir başlangıcı olduğudur. Bu çarpıcı sonuç, gerçekten de hangi gerekçe ile olursa olsun hiçbir şekilde hafife alınabilecek bir sonuç değildir. Görüldüğü gibi, hem kozmolojik delil, hem de büyük patlama evrenin yaratılışı için zamanda bir başlangıç öngörmekte ve bu anlamıyla aynı payda da buluşmaktadır. O halde, "Büyük patlama kuramının, kozmolojik kanıtın en önemli öncülünü açıkça desteklediği ve doğru çıkardığı gözüküyor. Buna göre, var olmaya başlayan her fiziksel şeyin varlığının bir sebebi varsa; fiziksel evren de belli bir zamanda var olmaya başlamışsa, o zaman bu evrenin de varlığının bir sebebi olduğu, bu sebebin de fizik ötesi bir yaratıcı Tanrı olduğu sonucuna varmak son derece mâkuldür"⁴⁶.

Sonuçta, büyük patlama teorisi, düşünce tarihi boyunca popüleritesini hiçbir zaman kaybetmemiş olan belki gelecekte de etkinliğini ve gücünü sürdürecektir olan kozmolojik delilin ya da teizmin çağımızdaki belki de en güçlü bilimsel destek ve dayanağı durumundadır, denilebilir. Bu teorinin evrenin bir başlangıcı olduğuna ilişkin son derece önemli sonucu, Tanrı'nın varlığının kabulü ve dolayısıyla teizmin rasyonelliğini, tutarlılığını, kabul edilebilirliğini ve gücünü, zorlayıcı bir biçimde arttırmış gözükmektedir. Bu kozmolojinin 'evrenin zamanda bir başlangıcı vardır' şeklindeki çarpıcı sonucunu, kozmolojik delil ile ilişkilendirelim ya da ilişkilendirmeyelim, durum yine değişmez; yani bilimsel gelişmelerin ateizme değil, teizme olan desteği her halü karda ve çok boyutlu bir şekilde sürmektedir. En azından bilimsel veriler, ateizmden çok teizme destek vermekte, teizmi diğerine göre çok daha doğru ve olası yapmaktadır.

2.3. Evren Bir Tasarımın Sonucudur.

Stephen Hawking, ünlü eseri *Zamanın Kısa Tarihi*'nde, büyük patlama teorisinin bazı açmazlarla karşı karşıya olduğunu belirtmektedir. Ona göre bu teori şu sorulara cevap verememektedir: "Evren başlangıçta niçin öylesine sıcaktı? Evren büyük ölçekte niye o kadar düzgün? Evren, uzaydaki her noktadan ve her yönden niye aynı gözüküyor? Özellikle, değişik yönlere baktığımızda, zemindeki mikrodalga ışımasının sıcaklığı niçin yaklaşık aynı? Evren niçin kritik hıza çok yakın bir hızla genişlemeye başladı? Öyle ki

44) Yaran, *a.g.e.*, s. 91-2.

45) Craig'ın kozmolojik delili sunuş ve ele alış biçimi hakkında geniş bilgi için Bkz. Craig, *a.g.e.*, s. 63.

46) Yaran, *a.g.m.*, s. 128

şimdi, on milyar yıl sonra bile, hâlâ kritik hıza yakın bir hızla genişlemektedir. Büyük patlamadan bir saniye sonraki genişleme hızı, yalnızca yüz bin milyarda bir oranında az olsaydı bile, evren daha bugünkü büyüklüğüne erişmeden çökmüş olurdu. Evrenin ilk evrelerinde başka başka bölgeler niçin aynı özelliklere sahiptir? Evrende niçin bu denli çok madde var? Evrenin büyük ölçekte çok düzgün ve tekdüze olduğu gerçeğine karşın, yıldız ve yıldız kümeleri gibi yerel düzensizlikler var. Bunların ilk zamanlarda bir bölgeden ötekine yoğunluğun biraz farklı oluşundan kaynaklandığı düşünülüyor. Peki, yoğunluğun bu düzensiz değişiminin kaynağı neydi?⁴⁷ Benzer düşüncelere sahip olan bilim adamlarından birisi de fizikçi Alan Guth'tur. Ona göre bu teori, evrenin hangi koşullarda ve nasıl başladığına ilişkin bize bir şey söyleyemez. Dolayısıyla Guth, büyük patlamanın evrenin başlangıç koşullarını açıklayamayacağını, aksi savunulsa bile, bunun zorlama bir açıklama ve yorumdan ibaret olacağını savunmaktadır⁴⁸.

Hawking ve Guth gibi bilim adamlarının büyük patlamanın problemi olarak gördükleri şeyler, teizm açısından bakıldığında ciddi bir problem teşkil etmek bir yana, bu patlamanın olağanüstü dikkate değer bir mahiyette ve oldukça hassas bir dengede vuku bulunduğunu göstermektedir. Nitekim, fizikçi Paul Davies'a göre eğer genişleme kritik hızdan biraz daha hızlı olsaydı, bugünkü haliyle evren oluşmayacaktı. Dolayısıyla büyük patlamanın hızı son derece hassas bir dengede belirlenmiştir. O halde, büyük patlama hadisesi, sıradan bir olay olmayıp, tam tersine her bakımdan iyi hesaplanmış ve tasarlanmış bir oluşum olmalıdır⁴⁹. Görüldüğü gibi, büyük patlama bağlamında bilim adamlarının bir kısmına göre problem olan bir şey, başka bazılarına göre sorun değildir; hatta bunlar, bu teori çerçevesinde oluşan evrenin planlı bir tasarımın sonucu olduğunu da ortaya koymaktadır.

Büyük patlama teorisinin önemli açmazları olarak görülen ve bu çerçevede cevaplanamayacağı iddia edilen bu soruların hemen hepsinin erken evrenin ilk koşullarıyla ilgili olduğu ve onların bütünüyle "niçin" sorusuyla başladığı dikkat çekici gözükmektedir. Bilim, büyük patlamanın oluşum biçimine ve ilk koşullara dönük niçin ile başlayan sorulara ve bunların sonucunda böylesine düzenli ve hassas dengeye sahip olan bir evrenin varolduğuna, yapısı gereği cevap veremeyeceği gibi, doğası gereği de böyle bir soruyu soramaz. Çünkü "...düzenli bir evrenin oluşu, çok çarpıcı olan ve bilimin herhangi bir zamanda açıklayabileceği kapasitenin bile ötesinde bulunan bir şeydir. Kaldı ki, ...bilimin bunları açıklayamayışı, yirminci yüzyıl biliminin tam gelişmemişliğinin neden olduğu geçici bir olgu değildir. Daha ziyade, bilimsel açıklamanın mahiyeti gereği, bu şeyler her zaman bilimin açıklama kapasitesinin ötesinde olacaktır"⁵⁰. Analitik felsefenin önde gelen temsilcilerinden birisi olan Swinburne, niçin bir evrenin varolduğu ve niçin bu evrenin fiziksel yasalarla yönetildiği, insanların ve hayvanların niçin bir gelişme süreci izlediği, evrenin niçin canlı yaşamın ortaya çıkışına uygun olduğu, asırlardır insa-

47) Hawking, *a.g.e.*, s. 133.

48) Bkz.Guth, *a.g.m.*, s. 34.

49) Paul Davies, *Superforce*, Simon and Schuster, New York, 1984, s. 184.

50) Yaran, *ü.g.e.*, s. 102

noğlunun niçin Tanrı'nın yakınlığını ve rehberliğini hissettiği gibi "niçin" le başlayan bir çok soru sorar. Ona göre, bu gibi sorular ancak Tanrı'nın varlığı hesaba katılarak iknâ edici ve anlamlı bir cevap bulabilir⁵¹. Görüldüğü üzere, büyük patlama teorisinin sorunları olarak görülen hususlar, daha ziyade evrenin ilk koşullarını irdelemeye ve dolayısıyla bu koşullarla ilgili gözükmemektedir. Meseleye bilimsel olarak bakıldığında, büyük patlamanın evrenin ilk koşullarıyla ilgili getirmiş olduğu açıklamaların yeterince açık olmadığı ve bu noktada cevapsız kalan bazı sorunların varlığı doğrudur⁵². Ancak bilimsel açıdan düşünüldüğünde, bu sorunların ve bu noktaya dönük olarak yapılan eleştirilerin deneysel ve gözlemsel dayanaklara sahip olan böyle bir evren tablosunun temel tezlerini yıkacak ve onun açıklayıcı gücünü ortadan kaldıracak bir düzeyde olmadığı bilinmelidir. Tam tersine bunlar, ancak teizm dikkate alındığında açık, anlaşılabilir, kabul edilebilir ve rasyonel bir cevap bulabilmektedir. Bilimsel açıdan bakıldığında, problem olarak görülen büyük patlamanın evrenin ilk koşullarıyla ilgili açıklamaları, teizm açısından hiç de problem teşkil etmemekte, hatta bunlar teizmi desteklemekte ve güçlendirmektedir. Swinburne'ün haklı olarak belirttiği gibi, bu noktada bilimsel bir açıklama yoksa, kişisel bir açıklama yapılabilir, bu da teistik açıklamadır⁵³. Demek ki, bilimsel bir evren tablosu niteliğinde olan büyük patlama teorisinin, ilk koşullarla ilgili bazı sorulara cevap verememesi, onun zayıflığından ya da gerçekten bazı açmazlara sahip olmasından kaynaklanan bir durum değil, aksine bu sorunlara dönük olan düzlemin bilimin dışında kalmasından kaynaklanmaktadır. Bilimsel düzlemin dışında kalan bu alan, bütünüyle teistik bir bakış açısıyla gayet başarılı ve mâkul bir şekilde açıklanabilmektedir. Çünkü sözü edilen bu alan, doğrudan doğruya teizmin ilgi alanına girmekte ve bilimsel alanın dışında kalmaktadır. Teizmin açıklamaları, elbetteki bilimsel bir açıklama olarak kabul edilemez, ancak onlar insanın anlam arayışına cevap verdikleri ve bazı sorunlara çözüm buldukları için yine de insan için anlamlı ve önemli gözükmemektedir.

Son yirmi otuz yıl boyunca, bilim adamları, evrende insan yaşamına imkan verecek oldukça kompleks ve hassas bazı özel şartların var olduğunu fark ettiler. Bugün bilim dallarının değişik alanlarında yapılan bazı buluşlar, yeryüzünde bilinçli varlıkların hayatının temel sabitlerin hassas dengesine bağlı olduğunu ortaya koymaktadır. Eğer bu sayısal oranların ya da temel sabitlerin herhangi birinde çok küçük bir değişiklik olsaydı, mevcut denge altüst olur ve hayatın ne varlığından ne de varlığını sürdürmesinden söz edilebilirdi⁵⁴. Sözün özü, "...evrenin başlangıç koşulları, bunları bilen ve düşünen pek çok kişiyi hayrette bırakan olağanüstü bir ince ayarlanmışlık özelliği göstermektedir"⁵⁵.

51) Richard Swinburne, "Evidence For God", *Beyond Reasonable Doubt*, (Ed. Gillian Reland), The Canterbury Press, Norfolk, 1991, s. 3.

52) Hawking, *a.g.e.*, s. 133; Guth, *a.g.m.*, s. 34 vd.

53) Geniş bilgi için bkz. Yaran, *a.g.e.*, s. 87vd.

54) William L. Craig, "The Theological Argument and The Anthropic Principle", *The Logic of Rational Theism Exploratory Essays*, (ed. W.L.Craig, McLeod Mark S), Edwin Mellen Press, Lewiston, 1990, s. 128; Krş. John Leslie, "Creation Stories, Religious and Atheistic", *International Journal for Philosophy of Religion*, vol. 34, No: 2, London, October, 1993, s. 67.

55) Yaran, *a.g.e.*, s. 104.

Örneğin, elektromanyetik ve çekim kuvvetlerinde çok küçük bir değişiklik olması halinde, başta güneş olmak üzere sabit yıldızların hemen hiçbirisi oluşamazdı. Yine, nötron ile proton arasındaki kütle farkı, elektronun kütesinin yaklaşık iki katı olmasaydı, bu durumda hiçbir kimyasal etkileşim olmayacaktı⁵⁶. Aynı şekilde, “Büyük patlamadan bir saniye sonraki genişleme hızı, yalnızca yüz bin milyarda bir oranında az olsaydı bile, evren daha bugünkü büyüklüğüne erişmeden çökmüş olurdu”⁵⁷. Eğer nükleer zayıf kuvvet, bugün olduğundan birazcık daha güçlü olsaydı, bu durum büyük patlamanın, hidrojenin tamamını yakıp helyuma dönüştürmesiyle sonuçlanır; neticede su ve sabit yıldızlar oluşamazdı. Çekim gücü, iyi ayarlanmamış olsaydı, yıldızlar ve gezegenler oluşmaz, yıldızların çok uzun bir süre yanması mümkün olmazdı⁵⁸. Eğer büyük patlamadan sonraki genişleme hızı, biraz daha hızlı olsaydı, galaksiler, yıldız ve gezegenler oluşmadığı gibi hayat için uygun bir çevre de oluşamazdı. Böyle ortaya çıkan ve belirlenen başlangıç durumunda meydana gelebilecek çok küçük bir değişiklik hayatın oluşmasını ve gelişmesini imkansız kılmaya yeterdi. Buna göre nihâf bir bilimsel açıklama, evrenin böyle hassas koşullarda başladığını hayatın ortaya çıkabilmesi ve gelişebilmesi için fiziksel yasalara sahip olduğunu kabul etmek durumundadır⁵⁹. Görüldüğü gibi, kozmik uyuşumlara ve temel sabitlere ilişkin verilen örnekler, büyük patlamanın çok hassas bir dengede vuku bulduğunu, onun son derece iyi ayarlanmışlığını ve tasarlanmışlığını çarpıcı ve çok açık bir şekilde gözler önüne sermektedir

Kozmik uyuşumları, temel parametreleri ve bunların bizi ilettiği son derece “hassas denge”yi, (fine tuned) açıklamak için iki alternatif açıklama biçimi sunulmaktadır; i) rastlantı ve olasılıklara dayanan ateistik açıklama, ii) Tanrı’nın tasarım ve yaratmasına dayanan teistik açıklama. Pek çok bilim adamı ve felsefeciye göre “hassas denge”yi, basit bir rastlantı ile açıklamak mümkün değildir⁶⁰. Meselenin ateistik yönünü ele almak, bu makalenin konusu değildir. Ancak ateistik yorum, bütün olup biten şeyleri ve bunun sonucunda ortaya çıkan hassas dengeyi olasılık ve rastlantılara bağlamaktadır⁶¹. Fizikçi John Polkinghorne, evrenin bir yaratılış olduğu ve bunun da belli bir anlamı ve amacı olduğu gerçeği ile ilgili bilgi ve bulguların bize bilim tarafından da sağlanabileceğini dile getirmektedir: “bilincin evrimini mümkün kılan fizik kanunlarının ince-ayarında, dolaylı olarak da olsa, kozmik geçmişin ardında ilâhî bir anlam ve amaç olduğunu belirten de-

56) Leslie, a.g.m., s. 67 vd.

57) Hawking, a.g.e., s. 133

58) Temel sabitler ve buna ilişkin örnekler hakkında geniş bilgi için bkz. John Leslie, *Universes*, Routledge, London-New York, 1989, s. 3 vd.

59) Richard Swinberne, *Tanrı Var mı?*, (Çev. Muhsin Akbaş), Arasta Yay., Bursa, 2001, s. 55

60) John Leslie, “No Inverse Gambler’s Fallacy in Cosmology”, *Mind*, Vol. Xcvii, No. 386, April 1988, s. 269. Ayrıca bkz. Paul Davies, *Tanrı ve Yeni Fizik*, (Çev. Murat Temelli), İm Yay., İstanbul, tarihsiz, s.358.

61) Bkz. Quentin Smith, “The Anthropic Principle And Many-Worlds Cosmologies”, *Australasian Journal of Philosophy*, vol. 63, no. 3, September, 1985, s. 347-8; Ateistik yorumun eleştirisi hakkında geniş bilgi için bkz. John Leslie, “The Prerequisites For of In Our Universe”, *Newton And The New Direction In Science*, Ed. Coyne G.V, Zycisky N. Heller, Vaticano, 1988, s. 253 vd.

ğerli ipucularını bilimden alıyoruz...yaşadığımız evren bir yaratılıştır"⁶². İşte bu yaratılış, büyük patlama ile vuku bulan bir yaratılıştır.

Antropik uyuşumların teistik yorumunu yapan ve onu hararetle savunan çağdaş düşünürlerden birisi Craig, diğeri de Swinburne'dür. Onlara göre, bu uyuşumların varlığı bilim adamlarını teizmi kabul etmeye zorlamaktadır⁶³. Birçok bilim adamı ve düşünürün haklı olarak belirttiği gibi, bu evreni insanların varlığına ve gelişimine izin verecek şekilde dizayn eden ve böyle bir şeyi tasarlayan bizatihi Tanrı'dır⁶⁴. Bu durumda evren, insanın kendini gerçekleştireceği, kemale erdireceği ve kendisini açacağı, bir bakıma ahlâkî hedeflere dönük bir alan olarak görülmektedir; onun ancak insanın varlığı ile bütünlüştüğü zaman bir anlam ve değer kazanacağı açıktır. Böyle bir sonuç da doğal olarak üç büyük ilâhî dinin ve dolayısıyla teizmin temel hedefi durumundadır. İşte büyük patlama ile varlık alanına çıkan evrenimiz, bu hedeflere dönük olarak yaratılmış olmaktadır. Bu çerçevede dile getirilen şu tespitler de dikkate değer gözükmektedir: Evrende yaşamın ortaya çıkışı, son derece kompleks fiziksel ve kimyasal şartlara bağlıdır. Buna göre, hayret uyandıracak ölçüde hassas dengeli başlangıç koşullarıyla oluşan evren, hayatın oluşumunu mümkün kılacak bir yapıya sahiptir. İşte böylesi bir yapılanma, Tanrı'nın varlığını ortaya koymaya yetecek güçtedir⁶⁵.

Büyük patlama sonucunda ortaya çıkan kozmik uyuşumlar, temel parametreler, fiziksel yasalar ve bunların doğal olarak bizi ilettiği ince ayara (hassas denge) ilişkin tüm bu gelişmeler, felsefe tarihinde önemli bir yere sahip olan klasik tasarım kanıtının gücünü daha da artırmış gibi gözükmektedir. Nitekim, bir din felsefecimizin dile getirdiği gibi "Yeryüzünde hayatın var olabilmesi için zorunlu olan bu olağanüstü kozmik oranların ve özelliklerin keşfedilmeleri... teleolojik delilin gücünü ve etkileyciliğini yeniden artırmıştır. Bunlar evrenin sadece düzenli değil, inanılmaz ölçüde ve olağanüstü derecede düzenli ve çok hassas bir biçimde ayarlanmış olduğunu göstermektedir. Üstelik bu durum sadece evrenin kozmik tarihinin son dönemlerinde veya evrenin dünyanın etrafını saran sınırlı bölgelerinde değil, zaman olarak onun ilk başlangıç safhâlarından beri ve mekan olarak onun her bir bölgesinde keşfedilebilen gerçeklerdir."⁶⁶ Görüldüğü gibi, büyük patlamadaki kritik değerler, evrenin ince ayarlanmışlığı ile sonuçlanmıştır; bu da onun, insanın varlığını mümkün kılacak ve gelişimini sağlayacak şekilde ve ahlâkî hedefler doğrultusunda dizayn edildiğini göstermektedir⁶⁷.

62) John Polkinghorne, *Bilimin Öyesi*, (Çev.Ersan Devrim), Evrim Yay., İstanbul, 2001, s. 124.

63) Craig, a.g.m., s. 135; Swinburne, a.g.m., s. 3.

64) Swinburne, a.g.e., s. 46; Krş.Yaran, a.g.e., s. 94-5, 105.

65) Varghese Meynel, *Great Thinkers on Great Questions*, (ed. Roy Abraham Varghese), One World Publications, Oxford, 1988, s. 159 vd.

66) Temel sabitlerin tasarım kanıtıyla ilişkisi hakkında geniş bilgi için bkz. Yaran, a.g.m., s. 130 vd.

67) Big Bang kozmolojisinin teistik açıklaması ve felsefi savunmaları Batı'da dikkate değer bir biçimde genellikle William Lane Craig ve John Leslie tarafından yapılmıştır. Leslie'nin felsefi savunmaları için bkz bkz. John Leslie, "Creation Stories, Religious and Atheistic", s. 65-77; Craig'in felsefi savunmaları için bkz. William L. Craig ve Quentin Smith, *Theism, Atheism and Big Bang Cosmology*, ed. W.L. Craig and Quentin Smith, Oxford: Clarendon Press, 1993.

Büyük patlama teorisinin teizmle ilişkisi noktasında buraya kadar verilen bilgiler ışığında konuşacak olursak, şunları söylememiz mümkün ve yararlı gözükmektedir. “Her bilimsel kuram gibi eleştiriye ve hatta birgün terkedilmeye açık olmakla birlikte, yirminci yüzyılın ilk çeyreğinden başlamış olup, bugün hâlâ en geçerli bilimsel evren kuramı, büyük patlama adı verilen kuramdır”⁶⁸. Bu kuramın temel tezleri, evrenin varoluşuna ilişkin rastlantı ve olasılıklara dayalı açıklamalarını temelden yadsıyarak onun bir yaratılış ve tasarım sonucu varolduğunu göstermektedir. Dolayısıyla büyük patlamanın öngördüğü sonuçların, en azından üç büyük dinin teistik inancıyla büyük bir uyum içinde oldukları görülmektedir. Böyle bir uyumun varlığı, yaratılışın ve ondaki olağanüstü hassas denge ve kritik değerlerin olasılık ve rastlantılara dayalı açıklama biçimlerinin geçerliliğinin, bunların ne din adına ne de bilim adına artık savunulamayacağını göstergesi olarak görülebilir.

Yukarıda dile getirilen verilere bakılacak olursa, büyük patlamanın teistik gücü epeyce zorlayıcı görünmektedir. *Evrenin zamanda bir başlangıcı vardır* şeklindeki bir sonuç, kozmolojik delilin temel öncülünü; *evren bir yaratılış ve tasarımın sonucudur* şeklindeki bir sonucun da, teleolojik delilin temel tezini; *evren yoktan yaratılmıştır* şeklinde dile getirilen sonuç da üç büyük dinin bir başka öğretisini (yoktan yaratma) güçlü bir biçimde desteklemektedir. Genel olarak belirtmek gerekirse, “bilimsel bilginin bugünkü durumunun, temel teistik inançları, özellikle de Tanrı’nın varlığı inancını destekler mahiyette gelişmeler kaydettiği son zamanlarda çok daha aşikar olmuştur. Geleneksel teistik inancın çağlar boyunca ya saf iman ile inanılan ya da felsefi kanıtlarla savunulan çoğu öğeleri, son zamanlarda güçlü bilimsel destekler kazanmışlardır... O halde, objektif bilimsel bilgi ve onlara dayalı felsefi çıkarım ve yorumların, Tanrı’nın varlığı ile ilgili teistik inançlar için mâkul bir zemin ve birikimsel gerekçeler sağladığı sonucu orataya çıkmaktadır”⁶⁹.

Büyük patlama ile ortaya çıkan yoğun madde-enerji kütesinin, başlangıç aşamasından itibaren her bir alan ve aşamada kaos değil, kosmos ve hassas kozmik uyumlar sergilemiş olması; bütün bunların sonucunda da başta akıllı varlıklar olmak üzere hayatın evrimleşmesine imkan veren bir evrenin varoluşu, aynı zamanda onun kaynağı ve amaçsallığı konusunda da bize oldukça önemli bilgi ve belgeler sunduğunu göstermektedir. Dolayısıyla büyük patlamanın, insanın en önemli ve öncelikli egzistansiyel ihtiyaçları olan kendini ve evreni anlama ve açıklama ihtiyacının bilimsel literatürdeki doğru, iknâ edici, rasyonel ve sağduyuya en uygun cevap ve açıklama niteliği taşıdığını söyleyebiliriz. Nitekim, “İnsanın egzistansiyel anlama ve/ veya açıklama ihtiyacının başında, insanın kendisinin ve özellikle de bir parçası olduğu topyekün evrenin kaynağının ve amacının ne olduğunu anlama, bu konuda doğru bir açıklama veya en azından doğru olması daha muhtemel olan doyurucu bir anlayış sahibi olma ihtiyacı gelir”⁷⁰.

68) Yaran, *Bilgelik Peşinde*, s. 50.

69) Yaran, a.g.m., s. 140.

70) Yaran, a.g.e., s. 44.

Sonuç

Sonuç olarak, kozmik evrimin kaotik ve rastlantıya dayanmayan bir yapı arz ettiği ortadadır. Buna rağmen, bu gelişim ve yapının mahiyetini rastlantılarla açıklamak, bilimsel, rasyonel ve iknâ edici bir tutum olmaktan bütünüyle uzaktır. Kozmik uyuşumların ve temel sabitlerin bir hasılası olarak ortaya çıkan ince ayar ve buna bağlı olarak karbon temelli akıllı yaşamın ortaya çıkması, aynı zamanda büyük patlamanın ne kadar hassas bir dengede ve kritik bir düzende vuku bulduğunu göstermesi bakımından da oldukça önemli ve anlamlı gözükmektedir. Dolayısıyla bütün bu olup bitenler, büyük patlamanın rastgele ve kendiliğinden meydana gelen bir hadise olmadığını, aksine bilinçli bir iradenin belli bir amaca dönük olarak yapıp etmelerinin bir kanıtı ve bir göstergesi durumundadır. Büyük patlamadaki olağanüstü incelik ve dikkate değer yapı, evrenin başlangıç koşullarında oluşan hassas dengenin ortaya çıkmasında ve bütün bunların sonucunda da yaşanabilir bir evrenin varolmasında temel bir işlevselliğe sahip olduğu çok açıktır. O halde, büyük patlamanın kritik değerlerine bağlı olarak ortaya çıkan, bu evreni yaşanabilir kılan, özellikle orada insan yaşamına uygun bir yapılanmayı mümkün kılan son derece *hassas denge*, iknâ edici ve rasyonel açıklama ve yorumunu ancak Tanrı'nın tasarımı ve yaratmasında bulabilir, rastlantısal açıklamada değil. Ayrıca, söz konusu evren tablosunun hayatın anlamı ve amacı konusunda da önemli ipucuları barındırdığı söylenilebilir. Fizikçi Polkinghorne'ın haklı olarak belirttiği gibi, hayatın bir anlamı ve bir amacı vardır, din bunu söyler, bilim de bunu destekler⁷¹. Bu amaç ise, insanın bu evreni ahlâkî olgunluğunu gerçekleştirebileceği ve erdemli bir yaşam sürebileceği bir alan haline getirmesidir.

Son çözümlemede, bir bilim adamının haklı olarak belirttiği gibi, modern bilim, çok daha sağlam ve iyi bir felsefi altyapı ile incelendiğinde, teizme daha çok destek verecektir. O halde, astronomi ve fizikteki gelişmeler, evrenin ve ondaki ince ayarın ortaya çıkışının nedeni olan Tanrı için doğrudan bir destek ve kanıt niteliği taşımaktadır⁷². Büyük patlama teorisinin ilk saniyelerde bile bir kaosun değil, bir kosmosun, olağanüstü kritik bir denge ve düzenin varlığını ortaya koyması⁷³, onun teistik gücünü ve değerini olabildiğince artırmaktadır.* Dolayısıyla bu evren tablosu, teistik gücünü ve etkinliğini sadece ilk saniyelerde değil, aynı zamanda evren oluşumunu tamamlarken ve tamamladıktan sonraki makro ve mikro ölçekteki yapılanmalarda da göstermektedir.

71) Polkinghorne, *a.g.e.*, s. 103.

72) Meynel, *a.g.e.*, s. 159 vd.

73) Yaran, *a.g.e.*, s. 52.

*) Büyük patlama teorisine alternatif olabilecek başka bir teorinin keşfedilmesi halinde, (böyle bir şey gelecekte muhtemel gözükmektedir) bu teori ile teizm arasında görülen olumlu muhtemel ilişki, din-bilim çatışması gibi sıkıntılı bir durumun ortaya çıkmasına neden olmayacaktır. Çünkü bu makalenin temel konusu olan büyük patlama kozmolojisi ile teizm arasındaki muhtemel ilişki, bu teori ile ilgili bugün mevcut olan verilere dayanmaktadır. Gelecekte verilerin değişmesi veya bilimsel gelişmelerin farklı bir boyut kazanması, teizm ile bu gelişmeler arasında belki daha farklı türden ilişkilerin kurulmasına neden olabilir.